

József hét sírása

Egy bibliai novella női teológiai olvasata

■ VARGA GYÖNGYI

Evangelikus Hittudományi Egyetem
tanszékvezető egyetemi docens
E-mail: gyongyi.varga@lutheran.hu

DOI: 10.61894/LP.2025.100.6.1

- A József-narratíva (Gen 37–50) nagyon emberi, mély érzelmeket mutató, drámai történet. A főszereplő önismereti fejlődését követhetjük nyomon benne, hogy miként áll készen a múltjával való szembesülésre, saját sorsával, a testvéreivel és apjával való megbékélésre. József nőies vonásai a családja és az ország iránti gondoskodásban mutatkoznak meg, karaktere mögött a Példabeszédek könyvéből ismerős megszemélyesített bölcsesség-nőalak (Péld 8) és a „derék asszony” (Péld 31) is ott húzódik. József hétszer sír a családjával való találkozás és kiengesztelődésként folyamatában, ezek a mozzanatok a narratívában khiasztikus szerkesztést mutatnak.

Kulcsszavak: olvasóközpontú hermeneutika / női olvasat – feminista teológia / ószövetségi bölcsességirodalom / tanító történet / diaszpórairodalom / testvér-rivalizálás / megbocsátás / nők József történetében / József nőies karaktere / József hét sírása / khiasztikus szerkezet

Bevezető gondolatok

Ebben a tanulmányban a József-novella egy, számomra fontossá vált mozzanatára szeretném ráirányítani a figyelmünket. Olyan különleges mintázatra, amely fölött könnyen átsiklik a tekintetünk, hiszen betéve tudjuk már az egész történetet. Ám az újraolvasás kalandja során esélyt kapunk arra, hogy friss teológiai impulzusokat is befogadhassunk, miközben párbeszédbe kerülünk a szöveggel. Éppen ezért ebben a tanulmányban az olvasóközpontú hermeneutika megközelítését választottam, ennek mentén pedig a női teológiai olvasat lehetőségeire és értékeire mutatok rá.¹

Jákób Józsefnek adott áldásában, Gen 49,22–26-ban egy különös kép villan föl előttünk: termő fa ága forrás mellett (WENHAM 2000, 466–488. o.). Ez az eladott és megmentővé vált fiú életének szimbóluma. Érdekes módon a termő fa és a forrás is a női(es) minőségre utaló kép, metafora. Az élet kibontakozása, megérlelődése, azután annak továbbadása valódi örömhöz és annak belátásához vezet el az embert, hogy részesedik egy nagyobb valóság ajándékaiból, és ő maga is hozzátesz valamit a te-

¹ A teológia és gender kérdésköréről, illetve a női szempontú bibliaértelmezésről magyar nyelven a Luther Kiadónál jelent meg egy jó áttekintést nyújtó tanulmánykötet: HAUSMANN 2016.

remtés és gondviselés nagy művéhez. Jákób áldásra emelt kezével összekapcsolja szeretett fiát az Élet Istenével: „A Mindenható megáld téged az ég áldásával felülről, a lent elterülő mélység áldásaival, az emlők és anyaméh áldásaival.” (Gen 49,25)

Elgondolkodtam: vajon mi az oka, hogy ez a különös, nőies áldás éppen Józsefhez és utódai életéhez kapcsolódik? Gen 37–50 szélesen hömpölygő elbeszélésfolyamából talán választ kaphatunk a kérdésre... Ám kicsit messzebből kell kezdenünk a történetet.

Tanító elbeszélés – diaszpórairodalom – dráma

József története a leghosszabb egybefüggő elbeszélés a Tórában. Cselekményének irodalmi megformáltságát, stílusát és nyelvezetét tekintve kiemelkedik az ókori Kelet prózai alkotásai közül (BARTON 2020, 47–67. o.). A narratíva a bibliai Izrael bölcsességhagyományába illeszkedik (DELL 2022); tanító elbeszélésként tartjuk számon. „Diaszpórairodalomként” minden bizonnyal az Alexandriában élő zsidó közösség számára szolgált útmutatásként, motivációként vallási és politikai legitimitásukat, társadalmi szerepvállalásukat és értékeik közvetítését tekintve (HYUN 2013, 219–238. o.; RÖMER–BÜHLER–SCHMID 2021).

A novella tudatos szerkesztés jeleit mutatja. Gen 37,2–36; 38,1–30, valamint 48,1–50,26 szövegegy-
sége alkotja a keretet. A narratíva központi része három-három jelenetből, tartalmi egységből épül föl. Ezek a következők:

39,1–20	József Potifár házában	42,1–38	Az első út Egyiptomba
39,21–40,23	József a börtönben	43,1–45,28	A második út Egyiptomba
41,1–51	József a fáraó udvarában	46,1–47,31	A harmadik út Egyiptomba

Mózes első könyvének olvasója, miután végigkísérte Ábrahám, Izsák, Jákób és családjaik vándorlásait, és részese lett viszontagságaiknak, a József-történetbe belépve egy egészen más valóságban találja magát: az „udvari bölcsesség” filozofikusabb, értelmiségi karakterű közegében, a politikai hatalom világában. József – leszámítva a Gen 37-ben vázolt, ifjúkori gögjét és egyéb gyengéit – Egyiptom földjén már egyértelműen egy kongruens személyiség benyomását kelti. Jákób karakterének feltűnő (és konstans) kettősségéhez képest, aki csalóként, ügyeskedőként mégis az áldás hordozója és továbbadója, a „kedvenc fiú” egyenes, bölcs, megfontolt: ő a fogság utáni idők „hívó zsidó férfi” modellje (JEREMIAS 2015, 82. o.). Vezető szerepet tölt be, felelősséget vállal családjának jövőjén túl a nagyobb közösség boldogulásáért, és ezzel igazodási pontként szolgál a Tóra-kegyességet gyakorlók körében.

József neve a (יֹסֵף – ysf) igéből ered, amely ’hozzátesz’, ’továbbvisz’, ’megtold’, ’folytat’, ’kiterjeszt’ jelentéssel bír. Az igéből képzett participiumot leginkább folytatásként adhatjuk vissza, így József – nevéhez híven – a „van tovább is” reményének garanciája. Ez már önmagában jó hír az éhínséget szenvedő egyiptomi és a szomszédos népek, valamint családja számára.

A József történet bölcsessége, spirituális üzenete tehát a ysf ige jelentésárnyalataiból bomlik ki. JHVH – Józsefen keresztül – hozzátesz, folytat, továbbvisz, kiterjeszt, vagyis megnyitja a jövő perspektíváját. Ám ez a tágas horizont csakis az ínségtapasztalatok, a magány, a kiszolgáltatottság és a szenvedés drámai helyzetein keresztül tárul föl. Az elvesztés így válik megtalálássá.

A József-novellában lényegében egyberostálva látjuk mindazokat a témákat, létkérdéseket, amelyekkel az őszanya–ősatya történetekben az olvasó találkozhatott. A történet transzformatív erejét sok szentíráskutató felismerte már: az elbeszélő folyamatosan mozgásban tartja a szereplőket, akik nagy utakat járnak be Kánaán földje és Egyiptom között – oda-vissza többször is. Ám a földrajzi térben való mozgás mellett, a távolodás és közeledés dinamikáját tükrözve egy kevésbé látványos belső mozgás is zajlik mindezzel párhuzamosan. Ebben a komplex transzformációs folyamatban emberek élete, sorsa, gondolkodásmódja változik meg (HUMPHREYS 1988, 32–67. o.; MARZOUK 2021, 85–102. o.). Az ínségtapasztalatokból eredő önérdek lassan átadja a helyét a szolidaritásnak, a másik ember iránti felelősségnek, a harag és a bosszúvágy a kiengesztelődésnek, az igazságérzet az irgalomnak, az elidegenedettség a közelségnek, a csalódottság a hálának...

József nőies karaktere

A bevezetőben röviden utaltam már József alakjának, karakterének nőies vonásaira. A téma amiatt különösen is érdekes, mivel József nőkhöz fűződő kapcsolataira, társkapcsolatára, házasságára nem látunk rá a bibliai szövegben. Mintha József magánélete tabu lenne a bölcsességirodalmi „standard” értelmében: a tanító elbeszélésben egy minden szempontból kifogástalan, egyenes, hűséges férfi és férj statikus képe rajzolódik ki előttünk. A szükséztávolságból arra következtethetünk, hogy a József-történet fókuszában valójában nem a férfi–nő viszony, hanem a testvérek közötti kapcsolat dinamikus valósága áll.

A szentíró a 39. fejezetben beszámol ugyan egy konkrét „afférról”, pontosabban Potifár feleségének csábításáról (minden bizonnyal didaktikus céllal), József megnősülését viszont egyetlen mondatban intézi el. Miután a fáraó az álmát megfejtő Józsefet az ország második emberévé tette, Gen 41,45-ben ezt olvassuk: *„Ezután elnevezte a fáraó Józsefet Cáfenat-Panéahnak, és hozzáadta feleségül Ászenatot, Pótiferának, Őn papjának a leányát. Így lett József egész Egyiptom felügyelője.”*

A házassággal kapcsolatban semmilyen részletet nem árul el a bibliai szerző.² Nem tudjuk, ki a nő, milyen lehetett számára egy idegen férfihöz feleségül menni, s ez hogyan hatott pap édesapja hivatására meg a családra... Az olvasó persze nem tud szabadulni attól a gondolattól, hogy itt minden bizonnyal politikai friggely, érdekházassággal van dolgunk, akárcsak Salamon király esetében, akinek egyik felesége az egyiptomi fáraó leánya volt (1Kir 6,16).

Néhány verssel később, 41,50–52-ben már arról értesülünk, hogy József két fiú apja lesz: *„Józsefnek két fia született, mielőtt eljött az éhínség esztendeje. Ászenat, Pótiferának, Őn papjának a leánya szülte őket. Elsőszülöttjét Manassénak nevezte el József, mert ezt mondta: Elfeledtette velem Isten minden gyötrelmemet és atyámnak egész házáat. A másodikat pedig Efraimnak nevezte el, mert ezt mondta: Megszaporított engem Isten nyomorúságom földjén.”* Manassé és Efraim nevei tulajdonképpen hitvallások: József belső személyiségfejlődésének tükröi. Rácsodálkozik arra, hogy mindent Istentől kapott. Elmúlt a fájdalma, a nyomorúság földje áldássá vált. A története mögött kitapinthatóan ott rejtőzik a kegyelem... Ez mind nagyon szép, de vallomásában ott van ez a furcsa, „elejtett” félmondat is: *„elfeledtette velem Isten atyám egész házáat.”* Tényleg megtörténhet ez? Vajon képes az em-

² Talán ezt a hiányt orvosolandó látott napvilágot a hellenizmus időszakában egy kis írás *József és Ászeneth* címmel. Magyarul is olvasható: BOLYKI 2005.

ber egyszer s mindenkorra elszakadni a családjától? Még mielőtt azt gondolná József, hogy a múltját, családi kötelekeinek emlékét végleg elnyomhatná magában, egyszer csak bekövetkezik a váratlan fordulat. Egy napon megjelennek előtte a testvérei.

Több kutató is felfigyelt arra, hogy József testvérei és apja iránti gondoskodása, amely abban mutatkozik meg, hogy számukra biztonságos életteret biztosít és odafigyel szükségleteikre, meglehetősen nőies attitűdöt mutat. Nagyon hasonlít ez a viselkedés a derék asszony „munkaköri leírásához” Péld 31,10–31-ben. E tartalmi párhuzam mentén még egy további szempontot is érdemes megemlíteni.

Annak az irodalmi hagyománynak, amelybe a József-novella is beletartozik, egyik központi fogalma a bölcsesség (héberül: חכמה – *hokhmāh*). A kifejezés nőnemű, emiatt például magától értetődik, hogy a Példabeszédek könyvének tartalmi rendezőelve a női princípium lesz (GORGES-BRAUNWARTH 2002; MAIER 2003, 223–242. o.). A könyv 8. fejezetében olvashatunk egy egyedülálló szöveget a megismerésről, aki JHVH társa már a teremtéskor. A bölcsesség mint csodálatos nőalak tanítja az embereket, főként a fiatalembereket a józan és Istennek tetsző életre, szavatolja biztonságukat, életminőségüket.³ Intelmei és rendelkezései a „közös jó” megvalósulásának, a közösség boldogulásának garanciái. József karakterében ezeket a vonásokat mind felismerhetjük (Fox 2001, 26–41. o.).

Józsefre – a derék asszony „férfi párjaként” – tehát helytálló a feddhetetlen és odaadó feleséggel kapcsolatos leírás. Ő a rá bízottak jóléte iránt elkötelezett, istenfélő családfő mintaképe. És mindezekfölött igaz rá, hogy „szája bölcsességre nyílik, és nyelve szeretetre tanít” (Péld 31,26). A bölcsességtológia értelmében ő a nemes, nagyvonalú, felelősségteljes hívő ember paradigmája. Éppen ezért József alakja a diaszpóragyülekezetekben minden bizonnyal fontos igazodási pontot jelenthetett. Az eddig felsorolt értékes jellemvonásai mellett azonban még egy „nőies” tulajdonságát fontos kiemelnünk: az érzelmi intelligenciáját, spirituális érzékenységét. Éppen ezért a következőkben még egy témára térünk ki: József sírására.

József hét sírása

A bölcs Prédikátor szerint megvan az ideje a sírásnak, és megvan az ideje a nevetésnek (Préd 3,4). Megpróbáltatásai között, mégis mély bizalommal a zsoltáros így könyörög Istenhez: „*Te számontartod bolyongásomat. Gyűjtsd könnyeimet tömlődbe, legyenek benne könyvedben!*” (Zsolt 56,9)

Az Ószövetség a sírásra בכה *bkh* igét használja, amely Jer 31,15 és Ez 8,14 kivételével csak az egyszerű (Qal) igealakban fordul elő. A főnévi alak: sírás, siralom mintegy harmincszor kerül elénk a héber szövegben. A könnyre használt héber kifejezés דמעה *dim’a*, amely kollektív értelmű, egyes számban álló főnév, főleg költői szövegekben találkozunk vele. A דמע *dm’* ige (‘könnyezik’) viszont csupán egyszer, Jer 13,17-ben fordul elő.⁴

Érdekes, hogy Jákób családjában egyáltalán nem tabu a sírás, az erős érzelmek kimutatása teljesen rendben lévő dolog. Jákób apjával, Izsákkal kapcsolatban azt olvassuk, hogy felesége, Rebeka mel-

³ Elegendő lesz most két szövegpélda: „Az igazság ösvényén járok és a törvénynek az útjain, hogy örökséget adjak az engem szeretőnek, és megtöltsen kincstárukat.” (Péld 8,20–21) „Mert aki engem megtalál, az életet találja meg, és kegyelmet nyer az Úrtól.” (Péld 8,35) Külön érdekes, hogy az eggyel korábbi 7. fejezetben viszont a női karakter egészen negatív. Az asszonyt a csábító szerepében mutatja a szentíró. A megismerésről szóló bölcsesség témájához lásd például: BRENNER 1995; FISCHER 2006; MAIER 2007.

⁴ Lásd BESTER 2011.

lett talált vigasztalásra édesanyja, Sára halála után (Gen 26,67). Szívbe markoló a jelenet Gen 27-ben, amikor az elsőszülöttnak járó áldásból öccse csalása miatt Ézsau kimarad. Hiába rimámkodik az apjánál, Izsáknál, nem marad számára már másik áldás: keserves sírásra fakad (Gen 27,38). Ekkor döbben rá arra, hogy mindent elveszített, becsapták, ezért haragra gerjed ikertestvére Jákób ellen. Egy fejezettel később már a csalót, Jákóbot látjuk sírni, miután a Hárán melletti mezőn, a kútnál először pillantja meg Ráheldt (Gen 29,11–12). A történet szerint évek telnek el, ám egyszer elérkezik Jákób életének egyik legnehezebb napja. Találkoznia kell a bátyjával, Ézsauval. A szentíró nagyon érzékletesen írja le, ahogyan közelednek egymás felé: a szövegben tapintható a feszültség, az olvasó is érzi Jákób remegő félelmét... Egyyszer csak váratlan dolog történik. Gen 33,4-ben ezt olvassuk: *„Ézsau eléje futott, megölelte, nyakába borult, megcsókolta, és sírtak.”*⁵

Az ószövetségi elbeszélések közül kétséget kizáróan a József-történet a legérzelmesebb. Nincs még egy bibliai személyiség, akiről a hagyomány alapján azt állapíthatnánk meg, hogy gyakrabban sír, mint József, Jákób fia. Mindez személyiségének, karakterének spirituális mélységét hivatott megmutatni. Ugyanakkor József könnyei a katarzis, a gyógyulás felé mutatnak a történetben.

Különösen is érdekes, hogy a szentíró József életének tragikus eseményeivel, mélységtapasztalataival kapcsolatban nem említi, hogy akár csak egyszer is sírna fájdalmában: sem a kiszáradt kútban, sem akkor, amikor eladják rabszolgának, és elhurcolják, még a börtönben sem. Saját személyes passiótörténetében, elveszettsége, megaláztatása, elhagyatottsága pillanataiban nincsenek könnyei. A traumatikus események átélése közben mintha saját szerencsétlenségének tudata inkább meggátolná abban, hogy sírjon. József csak akkor sír, amikor újra találkozik családjá tagjaival, amikor hosszú idő óta először nyílik lehetősége arra, hogy hozzáférjen és újra kötődni tudjon eredendő kapcsolati valóságához. József könnyei mögött ott van az egész múltja és az élete mint a kapcsolatai szövedéke. Ez a múlt egy „mélységes mély” kúthoz hasonló (MANN 2023), amely József számára azonban már betemetett, elfeledett hely...

József könnyei nem „egydimenziósak”: vagyis nem csupán egy jól megragadható pillanatnyi erős érzelm váltja ki nála a sírást, ahogy például Ézsau esetében, aki az elcsalt elsőszülöttségi áldás miatt keserves sírásra fakad az apja előtt, majd pedig rettenetes haragra gerjed Jákób iránt (Gen 27,34.38.41). József sírása sokféle, egymással ellentétes, összesűrített érzelemből ered. (Pszichológus legyen a talpán, aki arra vállalkozik, hogy szétbontsa és megkülönböztesse egymástól ezeket az emocionális rétegeket!)

Talán, ha mégis megpróbálkozunk ezzel, ilyen érzelmi síkokat és árnyalatokat fedezhetünk föl: József haragszik testvéreire korábbi viselkedésük miatt, ugyanakkor a hiányuk, a velük való kapcsolat megszakadása miatti magánya felülírja ezt a haragot. Egy másik kettősséget is megfigyelhetünk: vágyat érez az újrapcsolódásra, ugyanakkor a testvérei megleckéztetésére is. József a narratívában egy személyben a színházi rendező és a színész is. Veszélyes kettős szerep ez (STERNBERG 1987, 294. o.). Egyszerre érti, átérzi a testvérei kétségbeesését, ugyanakkor eljátssza előttük az élet és halál teljhatalmú urát. Testvérei felé a részvétlen hatalom arcát mutatja, ugyanakkor erősen küzd a könnyeivel.

József könnyei évtizedek múltán fakadnak föl Egyiptomban, amikor végre lehull az álarc, amely

⁵ A héber Biblia középkori kézírataiban az „és megcsókolta” (וישקוהו wayyisšāqēhū) szó minden mássalhangzója fölé figyelmeztető jelzéseket (puncta extraordinaria) tettek a szöveggondozók. A BHS (Biblia Hebraica Stuttgartensia) kritikai szövegkiadás követi ezt a jelölést, amely a zsidó írástudók értelmezésében Ézsau részéről egy váratlan, különös reakciót, az emberileg teljesen lehetetlent jelentette.

mögé igazi valóját rejtette. A sírás az eredendő identitás újra megtalálását jelzi. Az őszinte sírás mindig katartikus. Megtöri az adok-kapok beidegződéseit, a „testvér testvér ellen” toxikus sémáját, segít kilépni Józsefnek a büntetés, megtorlás ősi mechanizmusából, önzése csapdájából. A könnyei segítik hozzá ahhoz a nagy döntéshez, hogy évtizedek múltán ő legyen az, aki megbocsátásával újra egyesíti családját.

Itt, ebben a történetben nincsenek nagy, világra szóló csodák, látványos isteni beavatkozások. Az emberi valóságot látjuk: nehéz döntések és könnyek vannak... Mégis, maga József többször is beszél arról, hogy az álmok fejtésekben Istenre támaszkodhat, és végül megfogalmazza azt is, hogy az egész történet mögött JHVH terve húzódik. Az Örökkévaló a háttérből, az álmok nyelvén kommunikál, és az események nyomán küldetése, életfeladata felvállalására készíti Józsefet. Ezért tud majd az eladott testvér végül színt vallani: „Én vagyok József, a testvéretek...”

A narratíva minden egyes stádiumában, amikor családtagjaival találkozik Egyiptomban, József könnyekre fakad. A viszontlátás erős érzelmi felindulást idéz elő benne. Nem csoda: a magába temetett múltja jön szembe vele. József sírva fakadását hétszer említi a szöveg, ez a szentíró részéről a tudatos történetvezetés és a drámai fokozás eszköze.⁶ Az olvasót egyre mélyebbre viszi a lét nagy beavatástapasztalatai felé. A könnyek egy különösen szép, kiasztikus rendet⁷ mutatnak:

1Móz 42,24	1Móz 43,30	1Móz 45,2	1Móz 45,14–15	1Móz 46,29	1Móz 50,1	1Móz 50,17
A	B	C	D	C'	B'	A'
József egyedül, testvéreitől visszavonulva sír, testvérei egymás közötti beszélgetését követően Lelkiismeret! 42,21–22	József Benjámint miatti sír a belső szobában 43,28: Jákób életben van	József a tőle elszakított emberek miatt sír, testvérei jelenlétében Testvérek Hangos sírását mindenki hallja	<i>Középpont:</i> A megbékélés pillanata Újra együtt, családként! József először Benjámint miatti, majd a többi testvér miatt is sír ugyanabban a jelenetben	József a tőle elszakított emberek miatt sír, testvérei jelenlétében Jákób József apja nyakába borult, és sokáig sírt	József Jákób miatt sír 50,1: Jákób meghalt	József egyedül, testvéreitől visszavonulva sír, testvérei egymás közötti beszélgetését követően Lelkiismeret! 50,15–17

A hét sírás közül az első és az utolsó (A – A') fogja egybe a 42–50. fejezet gondolati ívét. Mindkettőben a testvérek egymás közötti beszélgetését követi az a mozzanat, amikor József sírva fakad. Az első alkalommal (A), amikor a testvéreit annyi év után viszontlátja, József még uralkodik magán, bár azonnal felismeri őket (42. fejezet). Ám amikor a testvérei közül egyiküket túszként meg akarja köztöztetni, a többieket pedig arra utasítja, hogy hazamenjenek a legkisebbért, Benjámint, fiútanúja lesz egymás közötti beszélgetésüknek. A testvérek lelkiismeretének szava így szólal meg: „*Bizony, a testvérünkért bűnhődünk most, mert láttuk az ő nyomorúságát, amikor könyörgött nekünk, de nem*

⁶ The Last Tears. *The Rabbi Sacks Legacy*. <https://rabbisacks.org/covenant-conversation/vayechi/the-last-tears/>. (Megtekintés: 2025. március 22.)

⁷ A kiazmus a görög X (khi) betűből ered, és keresztezést jelent. Elsősorban költői kifejezésforma, a tartalmi hangsúlyok kiemelésére szolgál. A héber Bibliában (de az Újszövetségben is) a gondolatrítmus egyik sajátos megnyilvánulása egyes szavak vagy mondatok, tartalmi egységek megfordított sorrendben történő ismétlése, tükrözése révén. A képlete: A – B – C – D – C' – B' – A'.

hallgattunk rá. Emiatt ért utol bennünket ez a nyomorúság.” (42,21) József ekkor elfordult, és sírva fakadt (42,24). Ez a sírás azonban nem tartott sokáig, még ugyanabban a versben ezt olvassuk: „Majd visszafordult hozzájuk, és beszélt velük.”

Hasonló „koreográfiája” van az 50. fejezetben leírt eseménynek: Józsefnek tudomására hozták, hogyan tanakodtak testvérei egymás között Jákób halála után.⁸ A reakció itt is ugyanaz: „József sírva fakadt, amikor ezt elmondták neki.” (50,17) Mindkét esetben az őszinte megbánás szavai hangoznak föl, amire József megrendülésében így reagál. Érdekes, hogy az utolsó részben (A') mintha a testvérek számára nem lenne egyértelmű és biztos, hogy József már korábban megbocsátott nekik... Felülírja ezt az érzést a József bosszújától való félelem.

A B – B' részben József egymagában sír, mindkét esetben a számára fontos másik miatt: 43,30-ban Benjáminért és 50,1-ben Jákóbért. Ám míg Benjámin életben van, és József örül viszontlátásának, apja, Jákób viszont ekkor, a történet végén már halott, és József gyászában siratja őt.

Nagyon szépen és érzékenyen írja le a szentíró 43,29–30-ban a jelenetet: „Amikor József megpillantotta testvérét, Benjámin, anyja fiát, ezt kérdezte: Ez a legkisebb testvéretek, akiről beszéltek nekem? Majd ezt mondta: Legyen kegyelmes hozzád az Isten, fiam! Akkor azonban elsietett József, mert öccsét látva elérzékenyült, és a sírás környékezte. Bement azért a belső szobájába, és ott kisírta magát.” Hamarosan azonban visszatért, megmosta az arcát, aztán leült, hogy együtt lakomázzon testvéreivel. Benjáminnak, az egyetlen édestestvérenek ötszörös adagot vitetett József. Benjámin külön áldást is kap bátyjától. Egy olyan mondatot, amely József életének erőforrása és mozgatórugója: Isten legyen kegyelmes hozzád! Ettől kezdve ez az áldás is összeköti őket...

A 43. fejezet örömkönnyei kontrasztban állnak József gyászával, amelyet apja halála miatt él át (B'). „József ekkor apja arcára borult, siratta, és csókolgatta.” (50,1) Ez az élethelyzet is, csakúgy, mint a másik, erős érzelmi felindulást vált ki belőle. A szentíró teret ad ennek a történetben, hiszen József így, ezzel a rítussal – a búcsúzás utolsó, szeretetteljes gesztusaival – veszi át apjától a „családfő” szerepét.

A C – C' részek Józsefet úgy láttatják, mint aki a tőle eddig távol lévők, a szerettei hiánya miatt fakad könnyekre. A sírás a testvérek jelenlétében tör rá. 44,14–34-ben egy hosszú és nagyon érzelmes beszédet olvashatunk: Júda közbenjár testvéreiért Józsefnél, önmagát ajánlja föl Benjáminért cserébe rabszolgának, és apjuk életéért való aggodalmának is hangot ad: „Nem akarom látni azt a bajt, ami apámat érné!” (44,34) Ezen a ponton (C) a „köszívű” József már nem tudta tovább tartóztatni magát, kiküldött mindenkit, csak a testvérei maradtak vele: „Hangos sírásra fakadt, úgyhogy meghalották az egyiptomiak, és így hallottak róla a fáraó házában is.” (45,2) Jákób törekénysége, a fiai miatti fájdalma lesz az az erő, amely felszakítja a megrendülés könnyeit. Nem is akármilyen sírás ez! József egyiptomi világában nagyon sokan lesznek tanúi ennek. Évtizedek magányossága, gyökértelensége sír föl József lelkében...

Ezért most eljött az idő számára, hogy végre befejezze a játszámját és megismertesse magát testvéreivel. Kimondani azt, hogy „a testvéretek vagyok”: a megbékélés folyamatának lényeges eleme (HAMILTON 1995, 573–574. o.). Ehhez még azonban valaki másra is szüksége van Józsefnek: az édesapja közelségére. Testvéreit kéri, hogy hozzák el hozzá öreg apjukat, hadd gondoskodhasson róla is.

⁸ A testvérek apjuk kérésére, annak halála után járulnak oda József elé. A bocsánatkérésre hívás Jákób fiainak szóló testamentuma. A fiúk kérése olyan, mintha egy imádság sorait olvasnánk: „Kérünk, bocsásd meg testvéreid hűségét és vétkeit, hogy rosszat követtek el elened! Bocsásd meg hát azoknak a hűségét, akik atyád Istenének a szolgálói!” (50,17)

A C' rész szintén Jákóbot állítja a fókuszba. A kulcsmondat Gen 46,29-ben így hangzik: *„József befogatott a kocsijába, és Gósenbe ment apja, Izráel elé. Amikor meglátta, a nyakába borult, és sokáig sírt a nyakába borulva.”* Ez az egymás felé közeledés emlékezteti az olvasót Jákób és Ézsau találkozására (Gen 33). Mintha most újra megelevenedne ez a régi történet Jákób számára. Az út nem a seolba vezet – ahogyan annak korábban, Benjámin elvesztése miatt hangot adott (1Móz 42,38) –, hanem az élet földjére, Egyiptomba. Ugyanakkor József apja ezzel az utolsó nagy utazással lényegében teljesnek, céljához elérkezettnek tekinti a maga életét: *„Izráel azt mondta Józsefnek: Most már meghalhatok, mert megláttam arcodat, hogy még élsz.”* (46,30)

Ha az érzelmek intenzitását figyeljük, észrevehető, hogy a khiasztikus szerkezet középpontja körül József sírása sokkal erőteljesebb, és tovább is tart. Középen, a D részben (45,12–15) József még egyszer, nyomatékosan kéri testvéreit, hogy utazzanak vissza apjukért, és hozzák őt is Egyiptomba, hogy végre együtt lehessen a család. Mindenki, aki még él.

A szentíró csupán néhány mondatba sűríti bele a drámai történetet, és először József szavaival kezdi: *„Mondjátok el azért apámnak, milyen dicső dolgok történtek itt velem Egyiptomban, és mindazt, amit láttatok. Azután sietve hozzátok ide apámat! Ekkor testvéreinek, Benjáminnak a nyakába borult, és sírt. Benjámin is sírt a nyakába borulva. Majd megcsókolta mindegyik testvérét, és sírva megölelte őket. Azután már beszédbe elegyedtek vele a testvérei.”*

Miután József megmondta nevét a testvéreinek, azok jószerével sokkot kaptak. Amikor föltek a kérdést: „Él-e még az én apám?”, a rémület miatt nem tudtak válaszolni. A szavak helyett most a sírás és az ölelés ideje jött el. Csak miután József, Benjáminnal kezdve, egyenként magához ölelte minden testvérét, váltak képessé arra, hogy szavakat találjanak a nagy felismeréshez – ám mindenekelőtt egymáshoz. Így, ezáltal élték át a megbocsátás és megbékélés katartikus pillanatait.

József elfogadta a sorsát, szenvedését. A testvérek elfogadták, visszafogadták Józsefet. Megértették, milyen fontos spirituális lecke az, hogy megtanuljunk empátiásként viszonyulni a másik ember álmához. És mi történt még itt, a „közepontban”? József megszabadította testvérét a bűntudattól, ő pedig megszabadult a bosszúvágytól. A megbékélés végső soron elengedés által való megtalálás...

József a történet végére már nem csak álmokat fejtett meg: az élet megfejtésére is vállalkozott. Álmai Egyiptomban teljesedtek be – másokért, mások jólétéért. Semmi nem volt hiábavaló. Feltárult az élete „értelemhorizontja” (FRANKL 2005; 2017). Az események felszíne alatt ráeszmélt Isten valóságos és állandó jelenlétére. És arra is, hogy a család közelsége milyen hatalmas erőforrás.

És mi történik közben az olvasóval, aki végigjárja ezt a nagy utat? Józseffel együtt talán maga is eljut egy nagyon fontos belátásra: Magunkhoz ölelni a könnyeinket annyit jelent, hogy magunkhoz öleljük a testvéreinket. Vagyis magunkhoz öleljük az életet...

The Seven Scenes of Joseph Weeping

A Biblical Novella from a Female Theological Perspective

- The narrative of Joseph (Gen 37–50) is a very human, deeply emotional, dramatic story. We follow the protagonist's development of self-awareness, his readiness to confront his past, to come to terms with his own fate, his brothers and his father. Joseph's feminine traits are to be seen in his care for his family and for the country, and behind his character is the personification of the wisdom as woman from the book of Proverbs (Prov 8) and the 'wife of noble character' in Prov 31. Joseph weeps seven times in the process of meeting and reconciling with his family, these moments show a chiasmic editing in the narrative.

Keywords: reader-centred hermeneutics / women's reading – feminist theology / Old Testament wisdom literature / didactic story / diaspora literature / sibling rivalry / forgiveness / women in Joseph's story / Joseph's feminine character / Joseph weeping / chiasmic structure

Hivatkozott művek

Szakirodalom

- BARTON, John 2020. *A Biblia története*. Osiris–MCC, Budapest.
- BOLYKI János (ford.) 2005. *József és Aszeneth. Ókori regény József pátriárkáról és feleségéről, az egyiptomi Aszenethről*. Koinónia, Kolozsvár.
- BRENNER, Athalya (szerk.) 1995. *Feminist Companion to Wisdom Literature*. Sheffield Academic Press, Sheffield.
- DELL, Katharine J. (szerk.) 2022. *The Cambridge Companion to the Biblical Wisdom Literature*. Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/9781108673082>
- FISCHER, Imtraud 2006. *Gotteslehrerinnen. Weise Frauen und Frau Weisheit im Alten Testament*. Kohlhammer, Stuttgart.
- FOX, Michael V. 2001. Wisdom in the Joseph Story. *Vetus Testamentum* (VT), 51. évf. 1. sz. 26–41. <https://doi.org/10.1163/156853301300102183>
- FRANKL, Viktor E. 2005. *Az ember az értelemre irányuló kérdéssel szemben*. Ford. Schaffhauser Ferenc. Jel Kiadó, Budapest.
- FRANKL, Viktor E. 2017. *Mégis mondj igent az életre! Logoterápia dióhéjban*. Ford. Dippold Ádám – Kalocsai-Varga Éva. Európa Kiadó, Budapest.
- GORGES-BRAUNWARTH, Susanne 2002. *Frauenbilder – Weisheitsbilder – Gottesbilder in Spr 1–9. Die personifizierte Weisheit im Gottesbild der nachexilischen Zeit*. LIT Verlag, Münster.
- HAMILTON, Victor P. 1995. *The Book of Genesis. Chapters 18–50*. William B. Eerdmans Publishing Co., Grand Rapids, Michigan. <https://doi.org/10.5040/bci-009v>
- HAUSMANN, Jutta et al. (szerk.) 2016. *NEMek között. Társadalmi nemek sokszínű vallási megközelítésben*. Luther Kiadó, Budapest.
- HUMPHREYS, W. Lee 1988. *Joseph and His Family. A Literary Study*. University of South Carolina, Columbia, SC.
- HYUN, Chul Paul Kim 2013. Reading the Joseph Story (Genesis 37–50) as a Diaspora Narrative. *The Catholic Biblical Quarterly*, 75. évf. 2. sz.

- JEREMIAS, Jörg 2015. *Theologie des Alten Testaments*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. (Grundrisse zum Alten Testament 6.) <https://doi.org/10.13109/9783666516962>
- MAIER, Christl 2003. „Frau Weisheit hat ihr Haus gebaut”. Sozialgeschichtliche und feministische Aspekte weisheitlicher Theologie. In: Manfred Oeming (szerk.): *Theologie des Alten Testaments aus der Perspektive von Frauen*. LIT Verlag, Münster. (Beiträge zum Verstehen der Bibel 1.)
- MANN, Thomas 2023. *József és testvérei*. 1–3. köt. Ford. Sárközy György – Káldor György. Gabo Könyvkiadó, Budapest. Web: <https://mek.oszk.hu/03600/03655/>. (Megtekintés: 2025. március 21.)
- MARZOUK, Safwat: Forced Migration and Reconciliation in the Joseph Narrative. In: RÖMER–BÜHLER–SCHMID 2021, 85–102. o.
- RÖMER, Thomas – BÜHLER, Axel – SCHMID, Konrad (szerk.) 2021. *The Joseph Story between Egypt and Israel*. Mohr Siebeck, Tübingen. (Archeology and Bible 5.) <https://doi.org/10.1628/978-3-16-160154-5>
- STERNBERG, Meir 1987. The Poetics of Biblical Narrative: Ideological Literatures and the Drama of Reading. Indiana University Press, Bloomington. <https://doi.org/10.2979/2655.0>
- WENHAM, Gordon J. 2000. *Genesis 26–50*. Zondervan, Grand Rapids, Michigan. (World Biblical Commentary 2.)

Szócikkek

- BESTER, Dörte 2011. Weinen (AT). *Deutsche Bibelgesellschaft*. 2011. október. <https://www.die-bibel.de/ressourcen/wibilex/altes-testament/weinen-at>. PDF: https://cms.ibep-prod.com/app/uploads/sites/18/2023/08/Weinen_AT____2018-09-20_06_20.pdf. (Megtekintés: 2025. március 21.)
- MAIER, Christl L. 2007. Weisheit (Personifikation) im AT. *Deutsche Bibelgesellschaft*. 2007. július. <https://www.die-bibel.de/ressourcen/wibilex/altes-testament/weisheit-personifikation-at>. PDF: https://cms.ibep-prod.com/app/uploads/sites/18/2023/08/Weisheit_Personifikation_AT____2018-09-20_06_20.pdf. (Megtekintés: 2025. március 21.)